

բարբ՝ ՚ի վարել զարօրն խրախուսեն սրա-
ճիչ աղաղակօրն զեղինս առ ՚ի պատառել
դարամ երկիրն :

Այսպէս անմեղ սոքա վարէին կեանս
հեռի ՚ի մարդաշատ քաղաքաց՝ պարա-
պեալք ՚ի վաստակս մշակութեան ջանա-
սէր փութով, մինչդեռ մեք հասաք և չըր-
ջեցաք զբովանդակ գիւղն : Եթէ չէր նոցա
երբեմն և առօրեայ պիտոյիցն նուազու-
թիւն և հարկապահանջ բռնութիւնք, եր-
ջանիկս արդարեւ համարել զնոսին յիրա-
ւի էր : Տնակն որ հիւրընկալեացն զմեզ՝
մարդասէր խնամօքն գրեալ է ՚ի մոռա-
ցօնս իմն արկանել ձգնէր զքաղցր յիշա-
տակ հայրենի քաղաքիս . սովորութիւնք
և քաղցր բարք շինականացն այնպէս իմն
կապեցին զսիրտ իմ, զի ոչ երբէք ջնջեա-
ցի ՚ի մտաց իմոց յիշատակ նոցա : Ի լինել
ինձ պատեհի՝ միւսանդամ դարձ ՚ի նոսին
սորարից բնակութիւն, և քաղցր ՚ի կեանս
միշտ լիցի յիշատակ աւուրց զօրս վայե-
լեցի անդ :

Յետ աւուր միոյ անցանելոյ հարկ եղև
մեզ թողուլ զվայրն՝ երկինքն կապուտակ
՚ի վերջին նշոյլս արեգին պճնաղարդէր
և մեք ՚ի կարմրագեղ զովագին պահուն
տնկաք վերստին ՚ի ճանապարհ ՚ի դէմ
եզեալ մեր ՚ի խաչավանս :

ԱԶԱՐԻԱ ՏԵՐ-ԱԶԱՐԵԱՆ

ԱԼՊԵԱՆՅ ԳԵՏՆԱՓՈՐ ԱՆՅՔԸ

Քաղաքական ընկերութեան մը բա-
րեկարգուելուն հետ ընթացակից է
միշտ իրեն ճամբաներուն շտկուիլը : Պե-
տութեան մը նորակերտ ձուլուելու
կամ՝ վերանորոգելու ատեն հաստա-
տուն հիմն ձգելուն անխաբելի նշան
կրնայ սեպուիլ ցուցած փոյթը՝ այն իսկ
չփոթ խառնակութեանց ատեն՝ իրեն
ճամբաներուն վրայ : Երբոր Գաղղիա-
կան ազգին՝ և թերևս նոյն իսկ բովան-
դակ Եւրոպիոյ՝ վերջին յեղափոխութիւ-
նը՝ նախախնամութեան վճռօքն նա-
բովէնեան հանճարոյն ձեռքը կը կա-
տարուէր, առաջին զործն եղաւ ընդ
բովանդակ երեսս Եւրոպիոյ հիմակուան

ճանապարհաց ցանցին նախագիծ
պատկերը իրեն զինուոյ արագութեամբն
տարածել, նախ իւր զինուորները, յե-
տոյ իւր հրամանները քալցունելու հա-
մար . բայց ինքն նախախնամութեան
ձեռքը կոյր գործի մը, անով արդի քաղա-
քականացեալ աշխարհքին երջանկու-
թիւնը կը պատրաստէր : Ամենայն ոգ
լսած է թէ մինչև այս դարուս սկիզբ-
ները ինչ ողորմ՝ վիճակի մէջ կը գրա-
նուէին նոյն իսկ Եւրոպիոյ ճամբանե-
րը : Ծանապարհաց վերանորոգութիւ-
նը, կամ թէ ըսենք մանաւանդ՝ զա-
նոնք ընդարձակ սահմանի մը մէջ գնե-
լու ստեղծագործութիւնը, որով երկիր
ներ իրարու հետ լծորդութեան զրուե-
ցան, այն կարգի գործերէն մէկն եղաւ,
որոնք ժողովրդոց եթէ նիւթական և
եթէ բարոյական յառաջադիմութեան
ազդու մղում մը տուին : Շատ է այս-
չափս ըսել, որ այն ազգերը որոնք ա-
րագ ճանապարհաչէն ոգւոյն հետեւե-
ցան, անոնք իրենց ներքին և նախկին
ոյժը անեղծ պահեցին, և այսօր քա-
ղաքականացեալ ազգաց կարգն անցան :

Երբոր Եւրոպիա խնամքով այս գոր-
ծոյս կը պարապէր, յարմար ատենին
հասաւ նաև շոգեկան ուժոյն գիւտը, և
զանիկայ անմիջապէս ընդ ծով և ընդ
ցամաք ճամբաներու գործածեցին շո-
գենաւեր և շոգեկառքեր շինելով : Անով
տեղափոխութեանց ամենայն կատարե-
լութիւնները միանգամայն տրուեցան,
և այն վայրկենէն ճամբորդութեան տեն-
չը՝ դարձաւ եղաւ իրօք ժամանակիս
տենդը :

Այսու բերմամբ ճամբաներու շինու-
ղութեան արուեստը իրեն հրաշալիքը
սկսաւ կատարել, և գլխաւորապէս բը-
նութեան խափանարարները ընդ գե-
տին փրուղանելով, և այնպիսի ամբար-
տակներ կանգնելով անոնց տեղը, որ
ժամանակիս եօթը հրաշալիքը կրնան
սեպուիլ : Ոչ գետք, ոչ ձորք և ան-
դունդք և ոչ իսկ բարձրութիւնք լե-
րանց կրցան այս արշաւանաց դէմ գնել
և անոնց ընթացքը խափանել, եթէ
կամուրջներ ձգելու, եթէ բարձրաբերձ

կամարակապներով ձորեր լեցունելու, ժայռեր պատռտելու և հողաբլուրներ ցածցունելու: Գետնափոր ուղիները որ առ նախնիս դուն ուրեք կը պատմուէին և որոց հետքը իբր զարմանալիք կը ցուցուէին, հիմա չկայ անոնց թիւը, և երկաթուղի ճամբայ մը չկայ, որ իրեն դունեղները չունենայ: Ասոնց սակաւթամանակեայ միջոցի մէջ ստացած թիւը բաւական էր ցուցանելու որ արդի մեքենականութիւնը հնոց մեքենական արուեստէն շատ գերազանց է: — Բայց մինչև հիմա չինուածներովը դեռ արուեստին հրաշալիքը կատարուած չէր:

Թէ որ երկաթուղեաց համաշխարհական տեղագիր տախտակի մը վրայ աշուրնիս պտըտցունելու ըլլանք, և տեղ մը նշմարենք որ անոնց ցանցակերպ թելը կտրուած է, թէ ոչ բնակչաց բարոյական անգործութենէն անշուշտ բնութեան զօրաւոր ընդդիմութենէն պէտք է որ խափանուած ըլլայ անոնց շարահիւսութիւնը: Թէպէտ բնութեան ամենայն արգելքները 'ի վայր կործանեցան, բայց դեռ բարձրաբերձ և ընդարձականիստ լեռինքն չէ. դեռ խորխտ ճակատները և ապառաժուտ պատուարները կանգուն կան. մինչև անոնց եկած յեցած են երկաթուղի ճամբաները: — Ի հնուց 'ի վեր մարդկային հնարագիտութիւնը յաջողեր էր այդ բարձրութիւններուն յաղթել՝ օձապըտոյտ ճամբաներով անոնց կողայը վրայ ելլելով, և անոնց զառ 'ի վեր կողերուն այնպիսի հակումն տալով, որ կարելի ըլլայ անասնոց առանց շատ տաժանման իրենց բեռները կրել ու քաշել: Սակայն եթէ այդ հակմունքն և եթէ այդ ծամածռութիւնքը կարելի չէր որ շողեւար ինքնաշարժ մեքենայից ալ յարմարէին, որ ոչ զգալի զառիւփայր և զառիվեր, և ոչ ալ զգալի պտոյտ դարձուածքներ կարող էին տանիլ: Թէպէտ և հարկին ստիպելովը շատ կերպ գիւտեր գտնուեցան այս կատարելութիւնն ալ տալու իրենց, որոնցմէ եղան մէկ քանին որ յաջողութեամբ պը-

սակեցան, և սկսան այնպիսի զառ 'ի վայրներէն վեր ելլել, որ ատենօք անհնարին էր. բայց հանդերձ այնու ոչ փափաքելոյն չափ, և ոչ ալ բոլորովին զերծ այն ծանր վտանգներէն, որոնք աւելի ահաւոր կ'ըլլան բարձր լեռանց ապառաժներու և դահալէժներու մէջ: Ըզձալի և ծայրագոյն կատարելութեան հասցունելու համար, հարկ էր տեղափոխութեան դրութեան կերպը բոլորովին այլափոխել: Այս դժուարութիւններու դիմաց, միւս կողմանէ մինչև հիմա փորձուածները քննելով, և թէ ինչ յոյս կու տայ ապագայն՝ քաջ կշռելով, աներկբայելի կ'երևայ որ այս հնարքներէն և գիւտերէն և ոչ մէկը պիտի կարենայ հաւասարիլ այն դրութեան, որ կ'ուզէ երկաթուղոյն ճամբան իրեն սովորական տեղաշարժ մեքենայովը իրեն շտկութեանը մէջ պահել, և թէ որ թանձրութիւն մըն ալ դէմն ելլէ, կտրել անցնիլ որպիսի և իցէ:

Մեքենականութեան սկզբունքը առնողի մը համար դժուարին չէ հաշուի առնուլ այն մեքենական ուժոյն ամենամեծ կորուստը, երբոր կառքերը մէկ մեծ բարձրութեան մը վրայ կ'ելլեն. չէ թէ միայն այս, հապա նաև առանց իսկ հաշուելու այդպիսի բարձրութեանց վրայ շինած ճամբաներուն ծանր ծախքերը, ամբաւ է իրենց պահպանութեանը և գործածութեանը համար գացած ծախքը: Սիմմերինկի անցքը, որ ընդ Դրեսդ և ընդ Վեննա, թէ որ ոչ յոյժ կարի բարձրութիւն ունենալովն հանդերձ, քաջայանդուզն փորձ մըն է այս բանիս, յայտնի է որ իրեն կենաց երկարատևութեանը վրայ հաստատ վրատահութիւն մը չկայ, և չգիտցուիլ թէ որչափ դեռ կրնայ տոկալ այն անհնարին ծախուց, որ օր ըստ օրէ ընելու ըստիպուած է: Այդպիսի ճամբու շինութեան և պահեստին գացած զրամագլուխը հաշուելու ըլլանք, կը գտնենք զումար մը, որ բաւական կ'ըլլայ այնպիսի ձեռագործ մը հնարել, որ կարենայ այդ ծախքերը միանգամայն նըլազեցունել ու օգտել, և իր ապահո-

վութիւնը և հանգստութիւնը աճեցունել :

Մարդկային հնարագիտութեան սահման չուղելով ալ դնել, թէ որ համարինք թէ կարենայ վերջապէս այսպիսի անլուծանելի կարծուած խնդիրը քակել օր մը, և գամով զգամը խելով՝ ըստ առակին, մեքենական հնարքով մը զմեքենական խոչընդոտը վերցունելու ճամբայ մը գտնէ, — կը մնայ միշտ լեռնային տեղեաց բնական անխուսելի արգելքները, որոնց անհնարին կ'երևայ յաղթանակելը, որքան ընդարձակութիւն ալ տանք յուսոյ և ճգանց :

Քանզի լեռանց բարձր կատարները, թէ ոչ միշտ, գոնէ տարւոյն մեծագոյն մասը ձեանց և սառուցից մեծամեծ շեղջակուտիւք ծածկեալ, անոնցմէ ազատ պահուելու հնարք բնտուելը և ոչ իսկ մտքէ անցունելու է. նաև սարսափելի մրրիկներով ալ միշտ փոթորկեալ են, որոց չիք ինչ որ կարենայ դիմանալ : — Ո՛չ ապաքէն նոյն ինքն Մօն-Սընի լեռան կառաց արքունի պողոտայն Ալպեանց անցից մէջ գեղեցկագոյններէն մէկն է, և քան զամէնը հանգրտագոյն. ծովէն ունեցած բարձրութիւնը 2066 մետր է միայն, և իրեն բարեխառնութեան պայմաններն ալ շատ մեղմ. զի ձմեռնային միջին աստիճանն է — 7° ըստ հարիւրաչափի, և հազիւ քիչ մը ատեն իրեն սաստկագոյն ցրտութեամբը կ'իջնէ 'ի — 20° : Տասն և ութ մետր լայն ճամբով մը և առ առաւելն 8 առ 10 զառ 'ի վայր հակմամբ Մագդաղենեան ըսուած լեռան գագաթը եղող դաշտը հասնելով ճամբորդը՝ այնպիսի անոյշ կլիմայ մը կը գտնէ, մանաւանդ լեռան գագաթը գտուող լճին քով, որ ուրիշ հաւասարաբերձ տեղեաց վրայ զրեթէ չերևար : Սակայն այս ամենայն բարեմասնութեանց վրայ, տարւոյն 6էն զրեթէ մինչև 8 ամիսները ձիւնով կը ծածկուի, (որ անցեալ տարի օգոստոսի 14էն սկսաւ), և այնչափ բարձր կը զիջուի, որ հարկաւոր կ'ըլլայ բալխիբով՝ զացող ճանապարհ

1 ՏՃ. Գըլաֆ :

հորդաց ճամբայ ցուցունելու համար շատ մը նշանահար ցիցեր անկել. և երբեմն ալ բոլորովին անանցանելի կ'ըլլայ օրերով. ինչպէս սովորական է նոյեմբերի սկիզբները և մարտի վերջերը, երբոր լալէնօսագ¹ ըսուած քամին փչելու ըլլայ Գաղղիոյ կողմէն. ոչ ծանրաբեռն կառքեր կը դիմանան այս հողմոյն բռնութեան դէմ, և ոչ հաստարմատ ծառեր՝ անոր թաւալեցուցած ահագին հիւսանց դիմաց. բայց ահեղ կ'ըլլայ տեսարանը և սարսափելի՝ երբոր նոյն ժամանակին փչելու ըլլայ հակառակ նաև իտալիոյ կողմէն Լոմպարտալցի² ըսուած քամին. այս ժամանակներն են որ զրեթէ անպակաս աւմեն տարի դժբաղդութիւններ կը լըսուին : — Եթէ երկաթուղեաց կարևոր յատկութիւններն են իրեն երագութեան հետ՝ ապահովութիւն, ճշդութիւն ժամանակի և միօրինակ կարգ, միթէ յիշեալ պարագաներուս մէջ կըլնայ այս իրեն պայմանները անշփոթ պահել :

Չկայր երկիր մը որ այս ծանր խորհրդածութեանց յուսահատ, բայց և զրեթէ դժկամակ կերպով մը մտիկ ընէր, ինչպէս իտալիա, որուն հիւսիսային գաւառները Բարձր Ալպեանց տակ ընկած, անոր ահեղ բարձրութիւններէն պատեալ պաշարեալ, առանց օտարներու արշաւանաց դէմ զինքը պաշտպանելու, ուրիշ բանի չէին դար, բայց եթէ իրեն առևտրական շարժումը արգիլել, և թող չտալ որ իրեն շրջակայ ազգաց գործունէութեան շրջանին մէջ խառնուի : Բայց աւելի քան զամենայն Բիէմոնդ տփգոհ էր այս վիճակին, որ Ալպեանց ստորոտը բնակած, անոնց մէկ գլխաւոր շղթան զինքը իր տէրութեան մասն եղող Սաւոյիայէն կը բաժնէր. (որ և այնու պատճառաւ իսկ յետ վերջին իտալական պատերազմին, իբրև աւելի Գաղղիոյ պատշաճող մասն իրեն բնական դիւ-

1 La vénoise.

2 La lombarda.

քը, քան թէ իտալիոյ, զատուեցաւ ասկէ, և խառնեցաւ առաջնոյն 86 նահանգներուն հետ) : — Մեծ էր յիրաւի բնութեան արգելքը և աննուաճելի. սակայն մեծ ևս և անսանձ նաև մարդկային ըղձից բռնութիւնը, մանաւանդ երբոր իր ժամանակին արծարծեալ ըլլայ և հասունացեալ : Ուստի հարկ էր որ նիւթական բնութիւնը տեղի տայր իմանալի բնութեան յառաջադէմ զարգացուցիչ օրինացը : Ժամանակն էր այս կռուոյն, և ասպարէզն էր Ալպեանց բարձրութիւնները. ժամանակն էր որ այդ բարձրաբերձ անխոնարհելի գաղթունքն վերջապէս խոնարհին մարդկային ըղձիցը, և ըսուի թէ այսուհետև Ալպիք չկան : Եւ զի ժամանակն էր՝ այնու իսկ յայտնի է, զի այսր մեծի ձեռնարկութեան հիմունքը ձգուեցան ասկէ երեսուն տարի առաջ ոչ այլ ուրեք, բայց շինականի մը խոհուն մտքին մէջ, գոգցեա բնութեան գաղտնի շնջմամբը ուսեալ. և զի արժանի է որ իւր անուամբը ճանչցուի, այս շինականս կը կոչուէր Յովսէփ Մէտայլ :

Մէտայլ՝ Պարտոնէզգիւս կամ Պարտոնէշ Բիէմոնդի գեղը ծնած և սնած, ուր է հիմակուան դռնելին իտալակողմն բերանը, հմուտ էր իւր լեռնավայր շրջակայիցը, վարժ անոնց դրիցը և հասարակաց ճամբաներուն և շինութեանց՝ իրրև տեղոյն շինուածապետը¹. Ինքն իւր մտաց խորհրդոյն վրայ սևեռեալ Պոէժիւսի և Նա-Ռու ըսուած կիրճերուն բարձրութեանց վրայ ընթանալով, հեռաւորութիւններ կը չափէր, տեղագիծներ կը հանէր, և իւր գեղջուկ երկրաչափի կոչոտ գործեօքը մեծ գետ նափոր ճամբուն առանցքը կ'ուզէր գրտնել. և վերջապէս 1839^ն Բիէմոնդեցի զօրապետի մը ձեռք կը համարձակէր Կարոլոս-Ալբերտոս թագաւորին առաջարկել, թէ մարթ է Ալպեանց շղթայաշար գօտւոյն երկու կողմերը հարթ և կարճագոյն գետնափոր ճամբով մը իրարու միացունել, նշանակելով թէ

մը տեղոյն և մը դրիցը մէջ այս կրնար ըլլալ. և այնու կէտով՝ կ'ըսէր՝ կրնանք բովանդակ Արևելքը Արևմուտքի հետ շաղկապել :

Գիւղականին խորհուրդը կայծ մըն էր դիւրավառ յարդի վրայ ընկած : Նախ նոյն ինքն թագաւորն այս խորհրդեանս վրայ կ'արթնայր, և անմիջապէս Մօս⁴ պելճիացի շինուածապետին կը յանձնէր քննել առաջարկութիւնը : Մօս այն ժամանակները գրեթէ եւրոպական համալսարաններ էր Պելճիոյ Լիէժ քաղքին քովի զառ ՚ի վայրին վրայ շոգեկառքերը շարժելու համար հնարած հանճարեղ մեքենայովը. որով Կարոլոս-Ալբերտ զինքը իրեն կանչեց, և Բիէմոնդի շինուածապետութեան տեսուչ անուանելով, և վերակացու Դուրինի և Ճէնովայի երկաթուղոյն, իրեն յանձնեց միանգամայն Ալպիքը ծակելուն խնդիրը : Մօս՝ Ռոմպոյ շինուածապետին և Ս. Միսմոն տա երկրաբանին հետ չորս տարի բովանդակ լերանցամէջներն և ափափաները պտրտելով և չափելով, իւր քննութիւնները 1845^ն տէրութեան հաղորդեց, վկայելով թէ ստոյգ էին Մէտայլի նշանած դրքերը, և թէ իրօք Մօտան Սաւոյիայի և Պարտոնէշ Բիէմոնդի գեղերը իրարմէ զատող Ալպեանց զանգուածը՝ ամենէն նեղ մասն էր, քան զնոյն Ալպեանց ուրիշ մասերը, տասնուերկու և կէս հազարամետր միայն թանձրութիւն ունենալով ՚ի միջի : Եւ այս օրուան օրս որ ձեռք զարկած են այդ դռնելը բանալու, գրեթէ Մէտայլի նշանակեալ հետոցը վրայ է, թէ պէտ և իրեն վաղահաս մահը չներեց իրեն մտածութեան յաղթանակը տեսնել² :

Բայց Մէտայլ ուրիշ գեղեցիկ մը.

¹ Mauss.

² Մէտայլի ցուցած ուղղութիւնը, այն որ սկսուած է այսօր ՚ի գործ դրուել, ոչ թէ Մօն-Սընի լեռն տակն է, ինչպէս կը կարծուի կամ թէ կ'ըսուի սովորաբար, հապա անկէ 20 հազարամետր աւելի վար է, թաքօր ըսուած լեռն քովէրը : Ուստի անհարազատ յորջորջումն է Մօն-Սընի կամ Կենեսիոս լեռն գունդը :

ածութեամբ մ՝ ալ իր կեանքը կը կրնա
քէր. 1842^ն ուրիշ առաջարկութիւն
մը կը ներկայացունէր Շամպէտիի եր-
կրագործութեան և վաճառականու-
թեան սենեկին: Կ'ըսէր Ալպեան դու-
նելին հիւսիսային բերանը դեռ առաջ
երկնցունել Մօսկէնի ձորոյն մէջէն մին-
չև Շամպէտիի ձորակը. հոն դիմացի
էքին լեռն ալ ծակելով՝ դէպ 'ի Լիոն
գացող ճամբան բանալ, շիտակ դէպ
'ի Սէն-ժէնիս Գաղղիոյ սահմանագլու-
խը ելլելով: Ասով Գաղղիոյ կեդրոնէն
դէպ արեւելեան հարաւ ինջող երկա-
թուղիները Սաւոյիոյ երկրին մէջ կը
կանչուէին, անկէ դէպ 'ի Զուրիցերի և
դէպ յիտալիա բաժնուելու: Գեղեցիկ
առաջարկ այս երկրորդս ալ, որ ըզ-
Շամպէտի Լիոնի դռները կը բերէր.
բայց ստիպուեցաւ տեղի տալ Գաղղիոյ
կառավարութեան պատերազմական
զրից նկատմամբ ունեցած պատշաճու-
թեանցը. ուստի 1853^ն երբոր Վիկ-
տոր-Էմանուէլի երկաթուղին կը բա-
ցուէր, Լիոնի վրայ գացած ուղիդ գծէն
խոտորելով, դէպ 'ի հիւսիս դարձաւ
Պուրժէ լճին երկայնքը քերելու, և զը-
նաց Գաղղիոյ երկաթուղեաց ցանցին
հետ միացաւ Գիւլոդի և Վալսուինի լեռ-
նակրճից մէջէն:

Մէտայլի տուած խորհուրդը ուրիշ
բան չէր, բայց եթէ նշանակել թէ
ուսկից պէտք էր Ալպեանց քարաժայ-
ռը ծակել կարճագոյն գծով. բայց Մօս-
շինուածապետին կը մնայր՝ իբրեւ ա-
ռաջնորդ գործոյն՝ յետ Մէտայլի նշա-
նած ճամբան հաստատելու, կարևորա-
գոյն և ծայրագոյն խնդրոյն իջնալ. այն
է, թէ ինչ ճամբով այն բարձրաբերձ
լեռնքը ծակելու է, և ինչ գործիք բա-
նեցունելու է դռնելի մը, որուն նմա-
նին դեռ երբէք ձեռք չէր զարնուած:

Առաջին գծուարութիւնը որ այսպի-
սի երկայն գետնուղի մը բանալու հա-
մար զարթեալ Մօս շինուածապետին
միտքը՝ էր այն որ չէր կրնար գուրբ
բանալ, ինչպէս ամենայն դռնեղներու
մէջ կ'ըլլար: Այս գուրբը ուրիշ բան
չէին, բայց եթէ ընդ բովանդակ երկայ-

նութիւն բացուելու ճամբուն՝ իրեն դա-
գաթնային մակարդակին մէջ իրարմէ
չափաւոր հեռու հորեր բանալ. այս
գուրբէն ալ միանգամայն դէպ 'ի ա-
ռաջ և դէպ 'ի ետեւ աշխատելով՝ թէ
գործողութիւնը կ'երագէր և թէ դու-
նելին երկայնութիւնը անով կը հովա-
հրէր. ինչպէս Մարսիլիոյ մօտ եղած
դռնէլը որ 4800 մետրէն քիչ պակաս
է, շինելու ատեն՝ քսանուերկու գուր-
բացին, և մէկ ուղղութեան վրայ քա-
ռասուեալեց առաջը ունեցաւ գործը,
և 3/4 ամսուան մէջ լմնցաւ: Գծուարին
չէր երևակայել որ 12000 մետր երկայ-
նութեամբ դռնէլ մը՝ 1600 մետր թմա-
ճրութեամբ կամարի մը տակէն անցնե-
լով, անկարելի պիտի ըլլար այդպիսի
գուրբ բանալ, որոյ նուազագոյնը
500 մետր խորութիւն ունենալու էր.
մինչև որ ինքը բացուէր, տակի ճամ-
բան ուղիդ գծով իրեն հասած և առաջ
ալ անցած կ'ըլլար: Կամ թէ երևելի
շինուածապետի մը ըրած հաշուին նա-
յելով՝ այսպիսի գուրբ մը միայն բանա-
լու համար՝ քառասուն տարի պէտք
էր¹: Ուստի հարկ էր որ երկու առաջը
միայն ունենար գործը՝ երկու ծայրե-
րէն միայն մատչելի ըլլալով. և թէ որ
սովորական կերպին միջին հաշուովը՝
օրական յառաջագիմութիւնը 46 հա-
րիւրորդամետր գնելու ըլլայինք, առ-
սակաւ 36 տարի կը պահանջէր գործը
լմննալու: Բայց քան զայն աւելի դժըն-
դակ, առանց այդ գուրբերուն ինչպէս
կարելի պիտի ըլլար այդ ամբաւ երկայ-
նութիւնը հովահրել: Ամենայն հնարք
և ճարտարութիւնք որ ուրիշ սովորա-
կան ստորերկրեայ անցքեր բանալու
համար գործածուեր էին, Ալպեանց
ծակելուն ամենեկին անօգուտ էին. և
վայրապար էր այսպիսի նոր առաջար-
կութեան մը ձեռք զարնել, մինչև որ

¹ Հատ անպատշաճութեանց վրայ այս մէկ
գլխաւոր կէտն ալ կար, շատերուն թերեւս ան-
ծանօթ, որ այսպիսի խորունկ գուրբ բացուե-
լով, չափազանց օգոյ չընան կը ստանայ, որ ան-
կարելի կ'ըլլայ դռնելին մէջ երթեկէլ:

նոր և ստուգապէս յաջողելի հնարք մը չցուցուէր :

Մօս որ առաջին եղաւ այս առաջարկութեան վրայ խորհելու, կրնայ ըսուիլ որ նաև առաջին եղաւ նոր և էական գիւտ մը մտածելու . այն էր ձեռնառու առնուլ նոյն ինքն Ալպեանց մատակարարած անսպառելի ոյժը, այն են ջրը, վէժները, որ մշանջնակից են ձեանց և յաւիտենական սառնամանեաց : Այս ջրվէժներով պելճիացի շինուածապետը իր 'ի վաղուց ճարտարեալ վիմափոր մեքենայն կը շարժէր, և որոց փորձը արդէն յաջողած էր իրեն առջի բացած դռնէնքերուն մէջ : Այս իրեն մեքենային էական կազմութեանը նայելով՝ կտրատող մկրատներ էին դէպ 'ի առաջ երկնցած, ազատ իրարմէ, բայց ետեանց երկթէ մատուրներէ վեր վար կը խաղցուէին, զիմացի ժայռին վրայ զուգահեռական ակօսներ կը բանային, և հատուած հատուած ժայռերը կ'առանձնացունէին, որոնց պատառուածքներուն մէջ վերջը սեպեր և լծակներ մխելով՝ վար պիտի գլորէին : Այս մեքենայն շարժողը երկայն փոկեայ պարան մըն էր, շարք մը ճախարակներու վրայ անվերջանալի կերպով փաթութած . այս ճախարակներուն վերջինը՝ որ դէպ 'ի դռնելին մուտքը կը նայէր, ինքն իր վրայ թաւալելովը՝ ճարտար եղանակաւ մը աղիքէ սերտ և պինդ զրսպանակներ ուժով մը կը պրկէր, որոնց վրայ հաստատուած էին վերոյիշեալ վիմափոր մկրատները . երբոր այս զրսպանակները իրենց բնական թրթրումանցը կը թողուէին, կտրատող մրկրատները շարժելու կը սկսէին : — Յիշեալ ճախարակաց ձեռքը նաև հողմահան գործիքներ կը դառնային, նրկողին ներսը հովահարելու :

Մօսի առաջարկեալ մեքենայն մէկ մեծ եռանդ մը բորբոքեց 'ի Սաւոյիա և 'ի Բիէմոնդ 1846 և 1847 տարիները . բայց ալ աւելի վառուեցաւ կարողութեան թագաւորը, որ ստէպ ստէպ վալտօգոյ կ'երթայր Դուրինի մօտ, հոն կատարուած փորձերը աչօք տես-

նելու . և սովորական իր երթը արքայական պերճութեամբ էր, շուրջ պատեալ յիւրոց զօրապետաց և յերևելի շինուածապետաց : Ազնուական փառասիրութիւնը կը հրապուրէր իրեն այս եռանդը որ իր թագաւորութեան դարուն նոր պարծանք մը տպաւորէ զԱլպիս կործանելով : Կարծէր որ անոնց կարծրակուռ և թանձր հողերը ծակող գործին պատրաստ իւր ձեռքն է . զողցես կամաց ակնարկութեան մը կը սպասէր, որ անդէն և անդ իւր նախնեաց խանձարուրք եղող Բիէմոնդը մեծագործ պողոտայով մը տէրութեան անշատեալ մասին հետ միացունէ, և միանգամայն զերկուսն ալ վերանորոգելով՝ Եւրոպական շարժման և շրջանին մէջ մտցունէ : Իւր արիական միտքը այն ինչ արթնցած 'ի տենչ մեծամեծ գործառնութեանց, չէր գուշակեր թէ այդ մեծ ձեռնարկութիւնը ինչ ամենամեծ դժուարութիւններ ունէր : Թագաւորին ախորժակին դիւրաւ միտեցաւ նաև ժողովրդեան ախորժակը, և այն ատենէն զողցես այս առաջարկութիւնը համաշխարհական փափաքելի ինչ եղած էր : Թէպէտ զիտնականք համոզեալ չէին առաջարկուած մեքենային կարողութեանը վրայ, բայց թէ Ալպիք ծակուելու էր, ամենայն միտք յայն միաբանեալ էր : Դեռ մուրցուած չեն 1848ին նախընթաց տարիները : Յուսադրութիւնը ընդհանուր էր, և վստահութիւնը անսահման . զողցես օդուն մէջ մեծամեծ իրաց ակնկալութեան յոյս մը կը ծածանէր, և մտաց երևակայութիւնքն անով կը մոգէին : Եւ ինչ չէր օրէն յուսալ յիրաւի, երբոր նոյն ինքն Բիէմոնդ Եւրոպիոյ հնագոյն պետութիւններէն մէկը, և որ քան զամէնքը անշարժ կեցած էր մինչև ցայնժամ իրեն հայրենատուր աւանդութեանցը մէջ, ինքն իրմէ կը սկսէր շարժիլ, և անմտրակ կը յառաջէր, առանց այլ ինչ ստիպող պատճառի, բայց եթէ իրեն ժողովրդեան սէրը և արդի քաղաքականութեան նորանոր պէտքերը իրեն նպատակ առնելով : Կարողութեան Ալ-

բերտոս իր քաղաքական ազատութեան հիմը իրեն տնտեսական նորութիւններէն կը սկսէր։ Ուտելեաց որոշուած գիները կը ցածցունէր, միջին դարու մետաքսագործաց վրայ դրուած ծանր կանոնադրութիւնները կը վերցունէր։ Սարտենիոյ կղզւոյն հին կառավարութեան¹ հետքերը կը խափանէր, ժողովրդական ուսմանց հիմը կը ձգէր, և վերջապէս Ալպեանց ծակելու հսկայակերպ գործոյն հաստատապէս 'ի գլուխ տանելու ձեռք կը զարնէր։ Այս իրեն ամեն մէկ շարժումները և ամեն մէկ քայլերը, որ զինքը իւր հին թագաւորութեան աւանդութիւններէն կը հեռացունէին, հասարակաց ծափածայն գովութիւնները կ'ընդունէին։ անով՝ ալ աւելի ոգւոյ առաձգութիւն մը առնելով, ալ աւելի կ'երազէր քայլերը։ Թագաւորը և ազգը 'ի միասին յառաջադէմ կ'ընթանային և 'ի միասին 'ի նոյն նպատակ կը ժամանէին, այն է 1848ին սահմանադրութեանը։ երկդրին ևս հաւասար պատրաստուած։ մէկը մեծանձնութեամբ շնորհելու, և միւսը առանց խռովայոյզ շփոթից ընդունելու։

Բայց այս ազատական և ազատասէր շարժումները տարօրինակ ուղղութիւն մը առած, ուր անոնք կանկ առին, հոն նաև Ալպեանց ծակելուն խորհուրդը դանդաղեցաւ։ Այն միլիոնները զորս կարողոս—Ալբերտոս այս գործոյն կատարման համար ճշդելով հաւաքեր էր, զինուց և շփոթից մէջ ցնդեցան։ և ինքն տարաբաղդիկ թագաւորն էր և սրբտաբեկ ոչ այնչափ պատերազմին անյաջող ելիցը՝ որչափ իւր ժողովրդեան համար յուսացած ակնկալութեանց փուճը ելլելուն վրայ, թողուց ձգեց իւր թագն անգամ պատերազմի դաշտին մէջ, և քաջուեցաւ գնաց յանկին ինչ Եւրոպիոյ 'ի Բորդուկալ տխրագին իւր դերեզմանը բնտնելու։

Այս անակնկալ և ալէկոծ դէպքերը պատճառ եղան առ ժամ մոռցունել տալու զՄօս, և իրեն մեքենայն, և Բիէ-

մոնդի մէջ ամենահռչակեալ խնդիրը։ Բայց երբոր գտաւ երկիրը դարձեալ իւր խաղաղութիւնը, դարձեալ արթնցան մտքերը նոյն խորհրդեան վրայ։ սակայն հայրենեաց դժբաղդութիւններէն ուսեալ՝ ոչ նովին վառվռուն և թեթեւեռանդով մը ակնարկեցին Ալպեանց փորուածքին, ինչպէս որ 1848ին առաջ։ Թուականը 1849 էր, պելճիացի շինուածապետին մեքենայն նախ մասնաւոր ժողովոյ մը ուշադիր քննութեանը յանձնեցին։ — Այս ժողովոյն անդամոց մէջ նշանաւոր եղան Մէնապրէա և Բալէոգաբա։ Վերջինս վենետիկեցի էր, փախստական 'ի Բիէմոնդ, շինուածապետ անուանի և ընդերկար պաշտօնեայ եղած հասարակաց շինուածոց, որ և յետոյ Գալուր կոմսին ալ բազուկը։ Քրննիչ ժողովոյն դատաստանը 1850ին Բալէոգաբայի ձեռք ներկայացաւ պետութեան, յորում ծանր ծանր առարկութիւնք կային Մօսի մեքենային դէմ։ Գլխաւոր առարկութիւնը պարանին անգոր ըլլալուն վրայ էր։ Այս պարանին ոյժը կրնար մինչև ցփոքը ինչ հեռաւորութիւն շարժումը անցունել, բայց միթէ կրնա՞ր արդեօք հասցունել նաև մինչև դունելին կէսը, որ 6 հազարամետր երկայնութենէն աւելի էր։ Դարձեալ կեդրոնախոյս հողմահանները, որոնք վերոյիշեալ մեքենային ճախարակներուն վրայ հաստատուած պիտի դառնային, բաւական զօրաւոր չերեցան կարող ըլլալու դունելին մինչև ներքին խորութիւնը կենդանի օդ հասցունելու։ Դայուր մկրատներով ակօսելու, և փոխանակ վառօդի՝ սեպերով ցատկեցունելու դրութիւնը՝ թէպէտ մեքենագէտը հնարած էր այնու խորհրդով որ օդը անարատ պահէ ըստ կարելոյն, որ վառօդին բռնկելներէն ստէպ կ'ապականէր, բայց անով ինքն իրեն գիտը կ'աւրէր։ վառօդին անբաւ ոյժը՝ զանց կ'առնէր 'ի գործածելու, այն ոյժը որ հիմակուան ականահատից ամենամեծ օգնականն է, և կը վերադառնայր արուեստին ծագմանը և թերակատարութեանը, հռովմա-

յեցւոց մկրատները և սեպերը դարձեալ ձեռք առնելով և Սարակինոսաց մուրճերը՝ Միով բանիւ՝ քննիչ ժողովը գիւտին տկար կողման հետ աւելի կը պատերազմէր. և երբոր կը դառնայր անոր ընդունելի մասերն ալ նշանակելու, և թէ տակաւին բոլորովին մերժելի չէ Ալպեանց ծակելուն ամենօգտակար խնդիրը, — իսկոյն կանկ կ'առնոյր՝ հասարակաց աղետից և պետութեան սպառեալ գանձին պատկերը դիմացը նկարուելով:

Եւ յիրաւի այս իսկ էր մեծագոյն արդեւ գործոյն ձեռք զարնելու՝ եթէ Մօսի մեքենայովն ըլլար և եթէ այլ որ և իցէ գործօք: Կամաց յօժարութիւնը և մտաց հնարագիտութիւնը պատրաստ, բայց գանձը հատեր էր պատերազմին ծախիւքը և յաղթականին հատուցանելու տուժիւքը: Հարկ էր զայն նախ զօրացունել, և պետութեան ժամանակ շնորհել ոգի առնելոյ, և վերջը այնպիսի գործոյ մը ձեռք զարնել, որ միլիոններու կարօտէր: Հարկ էր ուրեմն որ նաև այս խնդրոյն համար Գաւուր գայր, և տարակուսեալ վիճակին դարման տանէր: — Հասաւ իշխանութեան Գաւուր, դարուս նշանաւոր մարդիկներէն մէկը, որում միայն էր յանձն՝ իւր հայրենեաց վէրքերը բուժել: Լաւ ըմբռներ էր մեծախորհուրդ մարդը, որ այս մեծ գործը կատարելու համար արտաքին քաղաքագիտական հնարից հաւասար՝ պէտք էր նաև աշխարհքին տընտեսական խնդրոց և հասարակաց շինուածոց մտադրութիւն ընել: Նովարայի պարտութենէն ետև մինչդեռ տակաւին անշուք և տարժանելի էին ժամանակները, այնպէս ուժով իր վարչութեան զսպանակները պրկեց Գաւուր, որում նաև ամենայն քաջասրբտագոյն քաղաքագէտք չէին համարձակեր: Չեռք առաւ ազատ փոխանակութիւնը՝ այնպիսի երկրի մը մէջ, որ ցայնժամ դեռ պաշտպանողական հին դրութեանը սովորած էր. սկսաւ ստը-

կի շահարկութիւնը գործածել, ուր դրամով գլուխ շինողք դեռ ամենասակաւ էին: Ազգային ձեռագործներու համարձակութիւն տուաւ օտարաց հետ մրցելու, փոխառուին ալ փոխատուին հետ. որպէս զի զերկուսն ալ ստիպէր որ իրենց գործունէութիւնը աւելցունեն, և նախատեսութիւննին սրեն: — Իսկ երկաթուղեաց գալով, որ լոմ պարտական պատերազմէն ետև մինչև ցորիմեան արշաւանքը մեծագոյն խընդիրն էր որ զմիտքերը յուզեց, Գաւուր մէկ դի ձգեց տէրութեան ծախիւք չինելու խորհուրդը, և օտար ընկերութիւնները և օտար դրամագլուխները օգնական կանչեց: — Բայց քան զամէնը աւելի Ալպեանց ծակելու խնդրոյն մէջ երևցուց Գաւուր իւր քաջայանդուգն և միանգամայն խոհական վարմունքը:

Յառաջ քան ուղղակի Մօն-Սընի լեռան պատուարը զարնելու, մտածեց Գաւուր նախ երկու կողմէն երկաթուղոյն երկու գծերը մերձեցունել, յորոց մէկը հիւսիսային կողմէն Առգ ձորակին մէջէն առաջ պիտի գայր մինչև ՚ի Մօտան, և միւսը իտալիոյ կողմէն Տորա ձորոյն մէջէն մինչև ՚ի Սուզա: Առաջնոյն համար վիկտոր-էմմանուէլ թագաւորին գաղղիացի ընկերութեան մը շնորհած թոյլտուութիւնը, և երկրորդին համար ալ պետութեան իւր ծախիւքը Դուրինին գիծը մինչև ՚ի Սուզա յառաջ վարելը՝ Ալպեանց վրայ ընելու յարձակման յառաջընթաց պատրաստութիւնները պիտի ըլլային: Պետութիւնը մէկ կողմանէ, և առանձնականաց ճարտարութիւնը միւս կողմանէ՝ մէյմը որ մօտենալու ըլլային այդ տեղոյն, անհրաժեշտ պիտի բռնադատուէին իրենց ճիգը և իրենց դրամագլուխները միացունել այդ պատուարը փլուզանելու համար: Խառն ոյժ գործածելը ոչ թէ մեծի պաշտօնէին բացարձակ կարծիքն էր. կ'ուզէր մանաւանդ ամէն բան առանձնականաց գործունէութեանը թողուլ ազատաբար իրենց դրամագլուխները իրարու հետ միացունելով, բայց այսպիսի դժուար-

րին և տարօրինակ գործողութեան մը մէջ, որուն եւքն անստոյգ և գործը երկայն, տեղը չէր ինքնակամ ազատութեան մը ձեռք թողուլ գործելու մէկ կողմին կամ միւս կողմին. ուրիշ կերպով կարելի չէր Ալպիքը անցնիլ, բայց եթէ պետութեան և առանձնականաց ճարտարութիւնը իրարու հետ միաբանեցունելով:

Չյերկարեց շատ Գալուրի նախանկատեալ խորհրդոյն դիտմունքը. Հիւսիսակողման ընկերութիւնը նախ՝ անհամբեր գտնուելով քան զպետութիւնը, որ չըլլայ թէ անգործ կենալովը իրեն վրայ առած թոյլտուութեան չընորհըր անպտուղ ըլլայ, 1856ին առաջարկեց պետութեան նոր թոյլտուութիւն մըն ալ չնորհել իրեն, որ Սաւոյիոյ երկաթուղիքն մէկ կողմանէ Լիոն-Ճէնովայի Գաղղիական գծերուն հետ միացունէ, և միւս կողմանէ ալ անգրլեռնեայ Սուզայի գծին հետ՝ Մօն-Սընի լերան վրայէն ամերիկեան դրէմոնէյ¹ ըստած երկաթուղուով անցնելով, որ կընար 5, 6, և մինչև 9 առ 100 հակամաք և մանրաղեղն պտոյտքներով լեռներէն վեր ելլել: Եւրոպական շինուածապետներէն շատը, ինչպէս նաև Սաւոյիոյ երկաթուղոյն ծառայութեան մէջ եղող անգղիացիքն և գաղղիացիք՝ հրապուրեցան Մօն-Սընի վրայ այս ամերիկեան դրութիւնը յարմարեցունել: Սակայն Բիէմոնդի մէջ ամենեւին ընդունելութիւն չգտաւ այս խորհուրդը, որ կը խափանէր գոգցես զմիւս ստորերկրեայ անցից մտածութիւնը: Մէնապրէս, որ անոր նուիրակն էր, և ի վաղուց հեղինակութիւն մը առած այս խնդրոյն մէջ գիտնական կերպով քննելով՝ կը զինէր այս խորհրդոյն հակառակ, և այսպէս կը կանչէր յատենի. « Գիտէք, տեաք, ինչ ըսել է լեռներու վրայ ելլել. ճիշդ մըն է ուժոյ մը յաղթելու որ ոչ երբէք կը յաղթուի. այն ինքն է երկրաքարչ ոյժը²: Կ'ուզէք

իմանալ թէ ինչ ըսել է երկրաքարչ ոյժ երկաթուղեաց նկատմամբ. — ըսել է հիւսիսէ մետր բարձրութիւն ելլելու համար այնչափ աշխատութիւն գործածել, որչափ որ հորիզոնաբար հազարաւոր մը երթալու համար պէտք է. կամ թէ ըսենք, հարիւր մետր բարձրութեան ելլելով, իբր քսակ հազարաւոր ընթացած կ'ըլլանք: Ուստի որք կ'առաջարկեն Մօն-Սընիէն, փոխանակ շիտակ գետնափոր նկուղով անցնելու, անոր գագաթէն անցնիլ, ուրիշ բան չեն ըներ, բայց եթէ 1300 մետրի ճամբան՝ որ իրեն բարձրութիւնն է լերան ստորոտէն առած՝ 140 000 մետրի երկնցունել »:

Ի վերայ այս ամենայնի Գաղղիական ընկերութեան խնդիրը հանգերձ Մօն-Սընի վրայի անցիւքն չնորհուեցաւ Սարտենիական խորհրդարանէն¹. և որ զարմանալին է՝ և ինքն Սոմէյլէն, որ հիմակուան լեռնափոր մեքենաներուն ստեղծողն է, հոն նուիրակ ըլլալով՝ ընդդիմութիւն մը չըրաւ: Միայն այս ինչ զուրցեց, թէ « Յիրաւի մեքենականութիւնը առատ աղբիւր մըն է, որ եթէ ուզենանք՝ նաև ուղղաբերձ բարձրութեան շիտակ ելլել, կարող է հանել զմեզ. բայց թէ որ ուզենանք որ խնայողութեան իմաստուն սկզբանցը և շահու և պիտանի յառաջադիմութեան կանոնացը հետ համաձայնի, պէտք է որ բացարձակ կարելիէն իջնայ իրական, գործնական և օգտակար կարելոյն »: — Իսկ Գալուր պատրաստ էր և ամենայն փորձոյ ձեռնտու ըլլալ, նաև ցնորականաց անգամ: Չարմանալի իմն էր նկատել ի նմա մարդ մը դիմագրաւ նետուող փորձերու մէջ, իսկ կառավարութեան գործոցը մէջ իր ամէն մէկ քայլերը մանր զննող: Իւր ծածուկ խորհուրդը՝ որ հրապուրել էր Սաւոյիոյ երկաթուղեաց Գաղղիական ընկերութիւնը, որ Ալպեանց ճշմարիտ ճամբան բանալու համոզուի, այն ճամբան՝ որով միայն կընար այն բարձրաբերձ լերանց

¹ Անգլ. Tramway, բաւերուղի:

² Գլ. Gravité.

¹ Իտ. Parlamento.

պատուարը հարթած ու քանդած սե-
պուիլ, հուսկ ուրեմն յաջողութեան
մէջ ձգեց ճարտար եղանակաւ մը, թէ-
պէտ 'ի սկզբան շատ հակառակութիւն
կրեց: Վերոյիշեալ Գաղղիական ընկե-
րութեան առած թոյլտուութեանցը վը-
րայ աւելցուց նաև անդր քան Վլլպիս
Բիէմոնդի մասին երկաթուղիներն ալ
մինչև 'ի Պուֆֆարոլա Դիլինոյի վրայ:
Բիէմոնդ, որ վրէժխնդիր էր ազատու-
թեան, և իւր երկաթուղիները իրեն
պատերազմական գործոց ամենօգտա-
կար սեպեր էր, տեսնելով որ յանկարծ
օտարոտի ընկերութիւն մը ընդարձակ
մատակարարութեան տէր, խորհրդոց
ատենանր 'ի Բարիզ հաստատած, բոլոր
Սարտենիական պետութեան մէջ ծայր
'ի ծայրէ կը տարածուէր, Գիւլոզ կիր-
ճէն սկսած, որ Գաղղիացուց ձեռքն էր
'ի սահմանադրւիսն, մինչև աւստրիա-
կան բերդորէից թնդանօթներուն տակ,
վեր 'ի վայր շփոթեալ խռովեցաւ ահա
գին սարսափէ և սոսկալի կասկածէ
բռնուած: Այն ատենն էր որ Գալուր իւր
բովանդակ իշխանութեան ոյժը և սաստ-
կութիւնը 'ի գործ դնելու բռնադատե-
ցաւ այս կարգաւորութիւնը ընդունելի
ընել տալու համար: Բայց միանգամայն
ինքն իրաժնին ալ իրեն ընդունել տալու
համար թերևս պէտք եղաւ նախ ուրիշ
մէկ կէտ մը դիտել, որ ծածկուած էր
հասարակաց տեսութենէ. այն է՝ Գաղ-
ղիոյ ազգապետին ծածուկ դիտաւորու-
թիւնները. և իրօք այս կարգաւորու-
թիւնը, որով մի և նոյն ընկերութեան
ձեռքը կը յանձնուէին Գաղղիոյ սահ-
մանադրւիսն սկսած մինչև 'ի Սոլֆերի-
նոյ և 'ի Մաճէնդա դացող մեծամեծ
ճամբաները, 1857ն կատարուեցաւ ընդ
մէջ Բարիզեան ժողովոյն և 'ի Բլումպիէս
Գալուրի ընդ նաբոլէոն կայսեր ըրած
տեսութեանը:

Ինչ որ ուրեմն կը դիտէր Գալուր
Ալպեանց ծակելուն նկատմամբ՝ յաջո-
ղեցաւ, առանց հասարակաց միտքը ե-
ղածին խելահաս ըլլալու: Ընկերութիւ-
նը յետ միանգամ Ալպեանց երկու կող-
ման ճամբաները ձեռք բերելու, այնու-

հետև ինքն իրմէ յորդորուած վառուե-
ցաւ այդ մեծ պատուարն ալ հարթել,
որ իրեն ճամբան երկու կը կտրէր. ուս-
տի և պետութեան հետ դաշնակցեցաւ
որ 20 միլիոն ֆրանք դնէ իր կողմանէ
Ալպեանց դունելը բացուելուն: Այսպէս
1857ն մայիսի 14ն շնորհեալ թոյլ-
տուութեամբն, որ և 'ի 29 յունիս ամ-
սոյ նորին տարւոյ յօրէնս գրեցաւ, Ալ-
պեանց ծակելուն խնդիրը դրամական
մասին կողմանէ լուծուեցաւ: — Պե-
տութիւնը այս մեծ ձեռնարկութեանը
համար հարկաւոր քաղաքագիտական
և մատակարարական միջոցները 'ի գործ
դնելով, կը մնար այնուհետև գիտու-
թեան և գիւտոյ հանճարոյն՝ որ սկսած
գործը յառաջ վարէ և աւարտէ:

Կը շարունակուի:

ՏԵՍԱՐԱՆ ՄԱՐԿԿԱՅԻՆ ՅԵՂԻ

ԱՄԵՐԻԿԱ

Պրազիլի բնակիչներէն են Պոդո-
զուտք ըսուածները: Այլ և այլ ցեղ
կը բաժնուի Պրազիլի ժողովուրդը, որ
բոլորը մէկէն վեց կամ եօթը միլիոնի
չափ կը սեպուին. որոնց մէջ Սպիտակ-
ները քիչուոր են, որոնք աւելի Եւրո-
պացիք են և Գրէօլք. սևերը երկու կը
բաժնուին՝ խափշիկ և Հնդիկ. ասոնցմէ
ալ խառնուրդները տեսակ տեսակ ա-
նուններ ունին. ինչպէս Մամէլուզոս
կ'ըսուին Հնդիկի և Սպիտակի խառ-
նուրդները, Քաքուզոս՝ Հնդիկի և խափ-
շիկի: Քրիստոնեայ Հնդիկները երկրա-
գործութիւն կ'ընեն: Կան ազատ Հն-
դիկներ ալ որ դունդ գունդ անտառ-